

322.00

7/5-08

200800482-24

Kvinner og homofile i trossamfunn.

HØRINGSUTTALELSE

fra

Den Evangelisk Lutherske Frikirke

til NOU 2008: 2.

Innledende kommentarer

Den Evangelisk Lutherske Frikirke (DELFI) takker for muligheten til å avgi uttalelse om NOU 2008:1: "Kvinner og homofile i trossamfunn".

Vi vil først uttrykke anerkjennelse til Graverutvalget for en grundig og god utredning av spørsmålet knyttet til vurderingen av dagens unntaksbestemmelser for trossamfunn i likestillingslovens § 2. 1. ledd og arbeidsmiljølovens § 13-3. 3. ledd og § 13-4. 2. ledd.

Utvalgets gjennomgang av rettstilstanden i disse kompliserte spørsmålene viser hvor sterkt prinsippet om religionsfrihet og trossamfunns indre autonomi står. På den andre side viser den spenningene som kan oppstå når det politisk korrekte møter et embets- og moralsyn som er forankret i fortolkningen av religiøse skrifter. Uenigheter mellom en stat og trossamfunnene om etiske og andre spørsmål er ikke av ny dato. Det nye er at politikken fremstår som et dannelsesprosjekt der de politisk besluttede holdningssendringsmål så langt det er mulig på en eller annen måte skal påtvinges alle samfunnssektorer, - også tros- og livssynssamfunnene.

Utvalget peker bl.a. på trossamfunnenes rolle når det gjelder holdningsdannelse i samfunnet og problematiserer unntaksadgangen fordi den legitimerer holdninger som anses politisk uønskede. I sin ytterste konsekvens gir dette signaler om at trossamfunnene driver en samfunnsfiendtlig virksomhet som myndighetene i størst mulig utstrekning må begrense innflytelsen av. DELFI reagerer derfor sterkt på det som lett kan oppfattes som totalitære tendenser i NOU 2008:1. Vi mener utvalget går langt utover sitt mandat når det sies:

"Utvalget mener at målet må være at også trossamfunn fjerner alle former for diskriminering av kvinner og homofile." (NOU 2008:1: "Kvinner og homofile i trossamfunn s.66). I en kontekst der trossamfunnenes muligheter for selv å definere interne regler for verv og ansettelser skal begrenses, oppfattes innskjerpingen som et politisk verktøy som på sikt skal bidra til ensretting ved å harmonisere trossamfunnenes oppfatninger med det politisk korrekte.

Vi står her overfor et område der ulike rettigheter må avveies mot hverandre. Samtidig må det understrekes at det ikke er en menneskerett å tilhøre et trossamfunn eller bli ansatt i et trossamfunn. Menneskerettighetsnormene forplikter først og fremst de stater som har ratifisert dem. Staten har et ansvar for å sikre at disse forpliktelsene blir fulgt opp innefor statens myndighetsområde. Der det er vesentlig ulike vurderinger mellom de politisk vedtatte normene og normene til trossamfunn har staten sterkt begrensede muligheter til å påtvinge trossamfunnene en praksis som strider mot deres overbevisning.

DELFI har merket seg at utvalget i strid med de vurderinger som bl.a annet er gjort av Den europeiske menneskerettsdomstolen desavuerer den såkalte exit-muligheten; -muligheten til å melde seg ut av et trossamfunn. Vi er overrasket over dette fordi dette har vært et sentralt punkt i både nasjonale og internasjonale faglige vurderinger av dette spørsmål. Det er som tidligere nevnt ingen menneskerett å tilhøre et trossamfunn eller ha verv eller ansettelse i et trossamfunn. Derfor kan det ikke hevdes at et trossamfunn med et teologisk fundert syn på kvinners manglende adgang til visse embeder og verv eller med et restriktivt syn på homoseksualitet bryter menneskerettighetene når det tar konsekvensene av dette syn i sin virksomhet.

DELFI er et av de eldste trossamfunnene utenfor Den norske kirke, etablert i 1877. Opp gjennom historien har mennesker meldt seg inn og ut både av DELFI og av andre trossamfunn enten fordi man har endret teologisk oppfatning, trossamfunnet har endret seg eller av andre grunner som gjør at man ikke lenger identifiserer seg med det opprinnelige trossamfunn. At det kan være både smerte- og spenningsfylt og forlate en trossamfunnstilhørighet kan mange bevitne. I disse spørsmål er det ofte ikke snakk om vilkårigheter, men om standpunkter som er forankret i offentlig kjente lære- og ordningsdokumenter og som man forutsetter at medlemmer er kjent med. Men et trossamfunn kan verken endre sitt teologiske oppfatning eller unnlate å ta konsekvensene av denne for å forhindre enkeltmennesker å forlate trossamfunnet. Den absurde konsekvens av Graver-utvalgets vurdering kan bli at Staten for å skåne enkeltmenneskers fra exit-ens ubehagelighet, skal begrense trossamfunnenes mulighet til å ta konsekvensen av sin tro og arbeide uhindret for dens fremme! Her mer enn antyder utvalget at individets rettigheter i samfunnet så langt det er mulig skal gå foran et trossamfunns interesser.

Dersom disse forholdene settes på spissen vil mange trossamfunn oppleve den lojalitetskonflikt i forhold til myndigheter som den kristne kirke har blitt konfrontert med siden urkirkens tid: "En skal lyde Gud mer enn mennesker." (Ap. Gj. 5,29) Utvalget peker selv på dette dilemmaet. Det vil være svært uklokt av myndighetene å legge opp til en praksis som setter trossamfunn og religiøse organisasjoner i denne situasjon. Etter vår oppfatning må vi unngå en situasjon der enkeltorganisasjoner må bruke store ressurser på å trekke en sak gjennom hele det norske rettsystemet underveis til menneskerettsdomstolen i Strasbourg. Det er dette scenariet enkelte trossamfunn og religiøse organisasjoner frykter. Av den grunn vil de argumentere for å opprettholde dagens unntaksbestemmelse i de aktuelle lovene å slippe denne usikkerheten.

Selv om DELFI kan gi støtte til Graver-utvalgets forslag isolert sett, er vi, som påpekt ovenfor, sterkt skeptisk til enkelte av premisserne for utvalgets konklusjoner.

1. Forslag til endring av likestillingslovens § 2. 1. ledd

DELFI er enig i at § 2. 1. ledd i dagens likestillingslov er upresis og kan skape inntrykk av at trossamfunn har en generell dispensasjon fra loven. Vi mener den foreslåtte endring bidrar til å skjerpe bevisstheten om når det uomtvistelig skal være tillatt med forskjellsbehandling mellom kvinner og menn, samtidig som det ikke skal være tillatt å forskjellsbehandle kvinner og menn på andre måter, for eksempel ved avlønning og arbeidsvilkår.

DELFI er enig med Graver-utvalget i at der trossamfunn skal ha anledning til å fravike likestillingslovens bestemmelser, skal dette skje på bakgrunn av en teologisk begrunnelse og ikke som uttrykk for tradisjon og kultur. Vi vil imidlertid peke på det faktum at spørsmålet om hvilke posisjoner kvinner skal ha adgang til kan være et spenningsfylt tema også i trossamfunn som offisielt åpner for dette. Det kan være lokale variasjoner som gjør at trossamfunnets offisielle linje ikke har gjennomslag i alle lokalmenighetene. Den enkelte lokalmenighets selvstyre er et viktig prinsipp i vår kirke. Når kirkesamfunnet sentralt respekterer den enkelte lokalmenighets indre selvstyre bør myndighetene også legge dette til grunn i sin vurdering av dispensasjonsadgangen.

Konklusjon:

Vi kan ikke se at endringsforslaget vil få vesentlige og urimelige konsekvenser for trossamfunnene og støtter derfor forslaget.

2. Forslag til endring av arbeidsmiljølovens § 13-3. 3. ledd og § 13-4. 2. ledd.

DEL F har forståelse for utvalgets forslag om å fjerne nåværende bestemmelse i arbeidsmiljøloven § 13-3 og innlemme unntaksadgangen i generelle saklighetsbestemmelser. Fra trossamfunnenes side vil det å kjempe for en eksplisitt artikulert rett til å forskjellsbehandle homofile både kunne ha en uønsket signaleffekt og bidra til å avlede oppmerksomheten fra det som er trossamfunnenes egentlige anliggende: *Retten til å ansette medarbeidere som forplikter seg til å leve i samsvar med organisasjonens vedtatte normer.*

Vi mener imidlertid at utvalget behandler saklighetskriteriene noe unyansert. Situasjonen i den uensartede mengden av trossamfunn, religiøse organisasjoner og institusjoner vil være at den snevre fortolkning utvalget indikerer kan være akseptabel og uproblematisk i noen situasjoner og sammenhenger, mens det vil oppleves som et overgrep i andre. Her vil bl.a. faktorer som for eksempel organisasjonens uttalte religiøse formål og stabens størrelse spille inn. Det blir derfor for enkelt å avgrense saklighetskravet til å omfatte personale som står sentralt i religiøse seremonier, forkynnelse og undervisning. På dette punktet kan vi bare gi betinget støtte til utvalgets vurderinger.

Utvalget gir nemlig langt på vei myndigheten retten til å definere hva som er religionsutøvelse og legger for dagen en dualisme som oppleves fremmed og unaturlig for et trossamfunn. Man skiller mellom den religiøse del av virksomheten som utgjøres av forkynnende og liturgiske roller og undervisningsfunksjoner på den ene siden. Administrative, driftsmessige og andre praktiske funksjoner defineres utenfor religionsutøvelsen. Her har utvalget en teoretisk tilnærming til sakskomplekset som ikke treffer den virkeligheten man søker å beskrive. Et trossamfunn vil fortolke hele sin virksomhet med alle dens ulike funksjoner i en helhetlig ramme. Enten det gjelder en økonomipersonell, vaktmester, driftsleder eller lignende, så vil disse være del av religionsutøvelsen; - virksomhet som har til formål å fremme bestemte religiøse livsoppfatninger og moralsyn. De kan ha "åndelige" funksjoner i virksomheten som andaktsholdere og inspiratorer innenfor sine felt, enten det skal motiveres for dugnadsinnsats eller frivillig givertjeneste og lignende. Dette defineres av trossamfunn som gudstjeneste. Gudstjenestebegrepet er totalt og gir mulighet for mennesker med ulike gaver og evner å oppleve at deres bidrag er en viktig del av utviklingen av trossamfunnets aktivitet for å fremme dets verdier. Dersom trossamfunnet skal fratas muligheten til å selv å utvelge de personer som har den nødvendige lojalitet og hengivenhet til trossamfunnets idegrunnlag, vil det kunne få uheldige konsekvenser i virksomheten. For trossamfunnet vil det ved ansettelser dreie seg om å sette sammen eller komplettere en stab som på en helhetlig måte skal bidra til å realisere trossamfunnets mål. Derfor vil det for enkelte trossamfunn og religiøse organisasjoner i noen tilfelle være uholdbart å forholde seg til det skarpe skillet mellom det Graver-utvalget mener er "religiøse" funksjoner og andre funksjoner i virksomheten.

Det er derfor etter DELFs oppfatning viktig å legge større vekt på trossamfunnets eller organisasjonens uttrykte formål og selvforståelse ved vurderingen av nødvendighets- og saklighetskriteriene når unntaksadgangen skal vurderes. En større diakonal virksomhet drevet av en religiøst basert organisasjon med offentlige midler som ledd i et offentlige sosial- og helsetilbud vil ofte ha en annen tilnærming til spørsmålet. En barnehage eller skole drevet av et trossamfunn som ledd i trossamfunnets ideologiske virksomhet vil definere sitt behov for å stille livsstilkrav til sitt personell videre enn hva Graver-utvalget synes å ha forståelse for. Eksempels rolle er et vesentlig element i religionspedagogikken. Derfor ønsker mange trossamfunn å ansette personer som er egnet som forbilder, uavhengig av funksjon i organisasjonen. En privat barnehage drevet av et trossamfunn "på vegne" av det offentlige vil vurdere spørsmålet annerledes.

Trossamfunnenes rett til autonomi i indre anliggender står sterkt i de internasjonale konvensjonene Det er etter vår oppfatning trossamfunnets egen vurdering av nødvendigheten som må legges til grunn for saklighetskravene. Vi vil i denne sammenheng gjøre oppmerksom på slutterklæringen fra KSSE (nå OSSE) i Wien januar 1989. Erklæringen var et viktig ledd i Helsinki-prosessen for tilnærming mellom Øst og Vest-Europa. Den danner grunnlaget for medlemsstatenes politiske implementering av Den Europeiske Menneskerettighetskonvensjonen. Der heter det bl.a i art. 16.4:

In order to ensure the freedom of the individual to profess and practise religion or belief, the participating States will, inter alia, respect the right of these religious communities to

- *establish and maintain freely accessible places of worship or*
- *assembly, organize themselves according to their own hierarchical and institutional structure,*
- *select, appoint and replace their personnel in accordance with their respective requirements and standards as well as with any freely accepted arrangement between them and their State.*

Dagens lovgivning har allerede virket skjerpene på trossamfunns behov for å markere sitt samlivsetiske syn i forpliktende dokumenter og henvise til dem ved utlysning av stillinger. Vi er ikke i tvil om at enda flere trossamfunn og organisasjoner vil velge å gjøre dette i fremtiden.

Dette vil kunne bidra til at bevisstheten om organisasjonens syn blir styrket og resultatet av myndighetenes press kan derfor bli en bevisstgjøring i opposisjon til myndighetene som virker sementerende på den politisk ønskede utvikling. Jo mer politikene bidrar til oppmerksomhet omkring temaet jo sterkere vi motkreftene utfordres. Derfor vil en for snever definisjon av nødvendighets- og saklighetskrav virke kontraproduktivt i forhold til de erklærte politiske mål.

Konklusjon:

Vi kan derfor ikke akseptere premissene for opphevelsen av arbeidsmiljølovens § 13-3 3. ledd. Graver-utvalget sier i sine kommentarer til lovforslaget:

"Det er tale om en meget snever unntaksadgang. Kravet til samlivsform må være religiøst begrunnet og nødvendig for utøvelse av arbeid eller yrke. Det er også et vilkår at forskjellsbehandlingen ikke er uforholdsmessig inngripende. Ansettelse av religiøse ledere, prester og lærere i trossamfunn ligger i bestemmelsens kjerneområde. Unntakets anvendelse på andre stillinger eller ansettelse i stillinger i virksomheter som drives av religiøse trossamfunn eller som har et religiøst formål er mer usikkert." (Vår understreking)

DELF legger til grunn for sin betingede støtte til endringsforslagene i arbeidsmiljølovens § 13 -3 3. at man så langt det er mulig fjerner grunnlaget for denne uttrykte usikkerhet i det videre arbeid med utarbeidelse av lov og evt. forskrifter. Her vil DELF be departementet gå i dialog, blant annet med trossamfunnene, og søke formuleringer som kan gi klarere retning.

Oslo, 6/5 2008

Synodestyret i Den Evangelisk Lutherske Frikirke